

YURIDIK VA JISMONIY SHAXSLARNING BO`SH TURGAN PUL MABLAG`LARINI JALB QILISH BO`YICHA BANKLARARO RAQOBAT.

Inomjonov Muslimjon Qaxramon o`g`li

Toshkent moliya instituti Magistranti

+998901333444

Barchamizga ma'lumki, aholining bankdagi omonat jamg'armalari tijorat banklarining resurs bazasini tashkil etadi. Aholi bank xizmatlarining asosiy iste'molchisidir. Bozor munosabatlariga o'tilgach, aholiga bank xizmatlarining ko'rsatilishini rivojlantirish va takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu boisan, mijozlarning bank depozitlariga bo'lgan ishonchini qozonish va ular uchun barcha qulayliklarni yaratish, shuningdek, xizmatlar turi, sifati va tezkorligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun tijorat banklari zamonaviy xizmatlarini joriy etishga, yangi texnologiyalardan foydalanishga yanada ko'proq ehtiyoj sezmoqdalar. Bank resurslari tarkibida aholining omonat qo'yilmalari muhim rol tutadi. Ular to'liq summaga yoki bo'lib-bo'lib qo'yiladi va berilishi mumkin. Omonatchi va bank o'rtasidagi mablag' ko'yishi bilan bog'lik munosabat omonat daftarchasini berish bilan tasdiqlanadi. Banklar to'lovchilik asosida turli xil maqsadli qo'yilmalarni, muddatli yoki talab kilish hamda olish mumkin bo'lgan jamg'armalar qabul qiladilar.

Depozit operatsiyalar - banklarning depozitorlar bilan tuzgan shartnomalari asosida depozit maqsadlariga ko'ra yuridik va jismoniy shaxslarning pul mablag'larini muayyan muddatga jalb etish hamda saqlashga doir operatsiyalaridir. Depozitor bankka kela olmagan yoki u depozit operatsiyalariga doir zarur hujjatlarni mustaqil ravishda to'ldira olmagan hollarda uning depoziti bo'yicha operatsiyalar ishonchli shaxs tomonidan amalga oshiriladi. Uning vakolati amaldagi qonunchilikka muvofiq asoslangan bo'lishi lozim. O'zbekiston Respublikasida yuridik va jismoniy shaxslar depozit operatsiyalarning sub'ektlari bo'la oladi. Depozitlar naqd pul yoki naqd pulsiz shaklda qo'yilishi mumkin. Yuridik yoki jismoniy shaxs tomonidan qo'yiladigan depozitning eng kam miqdori har bir bank tomonidan mustaqil ravishda belgilanadi.

Bank qabul qiladigan depozitning eng ko'p miqdori chegaralanmaydi. Barcha depozitlar joriy mablag'lar tarzida qabul qilinadi va shu asosda to'lanadi. Depozitlar tratta, cheklar, pul topshiriqnomalari, davlat xazina kafolatlari va boshqa shakllarda kelib tushsa, ular undirib olish sharti bilan qabul qilinadi, biroq, summa bankning hisobvarag'iga kelib tushmaguncha ushbu depozitga kiritilgan hisoblanmaydi.

Depozitlar jismoniy shaxslardan, shu bilan birga 14 yoshga to'lgan yoshlardan qabul qilinishi mumkin. O'z nomiga omonat qo'ygan, 14 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan balog'atga etmagan yoshlar o'z omonatlarini mustaqil ravishda tasarruf etadilar. Layoqatli har qanday jismoniy shaxslar balog'atga etmagan shaxs nomiga omonat qo'yishi mumkin. Har qanday vasiy va ishonchli shaxs ham uning vasiyligiga topshirilgan shaxs nomiga depozit hisobvarag'i ochishi mumkin.

Banklar mablag'larni jalb qilish imkoniyatlari chegaralangan bo'lib, barcha mamlakatlarda bu jarayon Markaziy bank tomonidan tartibga solinib turiladi. Jalb qilingan mablag'lar tijorat banklari kredit resurslarining asosiy qismini tashkil qiladi. Joriy yilning 19 iyun kuni parlament quyi palatasining Budjet va iqtisodiy islohotlar qo'mitasi tomonidan aholining bo'sh pul mablag'larini real iqtisodiyotga jalb qilish yuzasidan tayyorlangan takliflari siyosiy partiyalar fraksiyalari vakillari ishtirokida muhokama qilindi. Parlament saytida yozilishicha, iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirish, moliya va bank tizimiga bo'lgan ishonchni oshirish hamda kapital bozorini rivojlantirish maqsadida aholining bo'sh pul mablag'larini iqtisodiyotga jalb qilish masalasi deputatlar e'tibor markazida bo'ldi. Markaziy bank tomonidan chop etilgan O'zbekiston Respublikasining to'lov balansi, xalqaro investitsion holati va tashqi qarzi to'g'risidagi nashriga ko'ra, bugungi kunda mamlakatda faoliyat yuritayotgan yuridik shaxslar va aholining oxirgi uch yildagi depozitlar qoldig'i 11,5 mlrd. AQSh dollarini tashkil etadi. Ta'kidlanishicha, mazkur mablag' oxirgi uch yilda chet eldan yuborilgan pul o'tkazmalaridan iborat bo'lib, uning asosiy qismi aholi uyida saqlanayotgan yoki bugungi kunda asosan banklarga rasmiy sotilmasdan ulushi 50 foizdan ortiq deb taxmin qilinayotgan "xufiyona iqtisodiyot"da aylantirilayotgan bo'lishi mumkin.

Ekspertlar fikricha, "xufiyona iqtisodiyot"da aylantirilayotgan mablag'larni jalb qilish uchun ular legalizatsiya qilinishi, belgilangan davr uchun "kapital amnistiya" e'lon qilinishi yaxshi natija beradi. Mazkur amaliyot Rossiya, Gruziya, Qozog'iston va boshqa davlatlarda "moliyaviy amnistiya" sifatida qonun shaklida qabul qilingan. Shu sababli, deputatlar fikricha, O'zbekistonda ham kapital amnistiya parlament tomonidan qonun shaklida qabul qilinishi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Qonun shaklida qabul qilingan hujjat fuqarolarda ko'proq ishonch uyg'otadi va parlament nazorati uchun obekt bo'ladi.

Bundan tashqari, ishtirokchilar respublikada fuqarolar daromadlarini majburiy deklaratsiya qilish tizimini joriy etish bo'yicha qo'mita taklifini muhokama qildilar. Ushbu tizim aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlab, odilona soliq solish tizimini yaratadi va norasmiy iqtisodiyotni aniqlashga yordam beradi. Shuningdek, majburiy deklaratsiya qilish jarayoni davlat g'aznasini to'ldirish bilan birga korrupsiya va

xufiyona iqtisodiyotga qarshi kurashishga hamda mamlakatimizning xalqaro ijtimoiy rivojlanish reytingi o'sishiga yordam beradi.

Bugungi kunda bank tizimiga bo'lgan aholi ishonchini oshirish va jozibador bank omonatlarini taklif qilish bo'sh pul mablag'larini jalb qilishda asosiy omil hisoblanadi. Deputatlarning fikricha, omonat foizlarini real inflatsiya darajalaridan kelib chiqib, bozor o'zi o'rnatishi kerak. Shuningdek, aholi omonatlarini himoyalash tizimini rivojlantirish ham muhim bo'lib, xalqaro andozalarga javob berishi aholining bank tizimiga bo'lgan ishonchini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda bozor iqtisodiyotiga asoslangan barcha mamlakatlarda tijorat banklar iqtisodiyotining to'lov mexanizmida etakchi o'rin tutadi. Mamlakatimiz iqtisodiyot to'lovlarni amalga oshirishni isloh qilish va rivojlantirish orqali mamlakatimiz to'lov tizimida tijorat banklarning o'rni kengaymoqda. Undan tashqari tijorat banklar moliya-valyuta bozorida faoliyat ko'rsatish, ya'ni qimmatli qog'ozlar chiqarish va ularni joylashtirish, sotib olish bilan shug'ullanishi, mijozlarga har xil axborotlar, maslahatlar berish bilan shug'ullanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Murojaat (2017) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi, Xalq so'zi gazetasining 23 dekabr soni
2. FATF (2020), Guidance on Digital Identity, FATF, Paris, www.fatfgafi.org/publications/documents/digital-identity-guidance.htm
3. https://uidai.gov.in/images/commdoc/valid_documents_list.pdf.
4. Всемирный банк. 2017 г. «Принципы идентификации в целях устойчивого развития: к эпохе цифровых технологий». Вашингтон, округ Колумбия: Группа Всемирного банка <http://id4d.worldbank.org/principles>. Перечень подписавших организаций приводится на сайте.
5. УВКБ ООН «Руководство по управлению регистрацией и определением идентичности» <https://www.unhcr.org/registration-guidancechapter5/registration/>

